

Sygn. akt I ACa 143/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 września 2012 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SA Bogdan Świerczakowski

Sędzia SA Ewa Kaniok (spr.)

Sędzia SO (del.) Robert Obrębski

Protokolant st. sekr. sąd. Joanna Baranowska

po rozpoznaniu w dniu 26 września 2012 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa J. B.

przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez M. P.

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 21 listopada 2011 r.

sygn. akt I C 674/09

- 1. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie I (pierwszym) w ten sposób, że zasądza na rzecz J. B. od Skarbu Państwa reprezentowanego przez M. P. kwotę 47.745 (czterdzieści siedem tysięcy siedemset czterdzieści pięć) złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 21 listopada 2011 r. do dnia zapłaty a w pozostałym zakresie powództwo oddala;**
- 2. oddala apelację w pozostałej części;**
- 3. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania apelacyjnego;**
- 4. przyznaje i nakazuje wypłacić adwokatowi P. P. ze Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie kwotę 1.800 (tysiąc osiemset) złotych podwyższoną o należny podatek od towarów i usług tytułem pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu.**

I ACa 143/12

UZASADNIENIE

J. B. wniósł o zasądzenie od Skarbu Państwa odszkodowania za szkodę wyrządzoną na skutek upaństwowienia młyna należącego do L. B., zniszczenia maszyn i urządzeń w tym młynie oraz pozbawienia dochodów z tego majątku.

Skarb Państwa reprezentowany przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, oraz Ministra Skarbu Państwa zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa wniósł o oddalenie powództwa w całości,

W uzasadnieniu podniósł zarzut przedawnienia roszczenia, z uwagi na to, iż dopiero podaniem z dnia 13.03.2006 r. uzupełnionym pismem z dnia 21.03.2006r. powód wystąpił do Ministra Gospodarki o uchylenie decyzji Ministra Skupu o nr (...) z 15 maja (...) r. dotyczącej przejęcia młyna w K. pod przymusowy zarząd.

Wyrokiem z dnia 21.11.2011r. sygn.. I C 674/09 Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił powództwo i odstąpił od obciążenia J. B. kosztami zastępstwa procesowego Skarbu Państwa.

W uzasadnieniu tego wyroku Sąd Okręgowy wskazał:

Przedsiębiorstwo M. m. położone we wsi K. Nr 154, powiat D., stanowiło własność L. B.. L. B. zmarł w dniu 14.02.1956 r. tj. przed datą przejścia jego przedsiębiorstwa na własność Państwa. Współwłaścicielami przedsiębiorstwa oraz związanej z nim nieruchomości zostali jego spadkobiercy: żona M. B. oraz dzieci M. M., J. B. i T. B.. Spadek po M. B. nabyły dzieci M. M., J. B. i T. B.. Postępowania spadkowe po L. B. i M. B. prowadzone były przez Sąd Rejonowy w Ropczycach pod sygn. I Ns 442/06 i I Ns 197/88.

Przedsiębiorstwo przejęte zostało pod przymusowy zarząd państwowy zarządzeniem Nr (...) Ministra Skupu z dnia 14.05.1955 r.

Orzeczeniem Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 19.06.1962 r. znak:(...) Prezes Centralnego (...) przejął przedsiębiorstwo i jego mienie na własność Państwa.

Decyzją z dnia 31.05.2005 r. o nr (...) Wojewoda (...) stwierdził, że Gmina O. nabyła z mocy prawa nieodpłatnie prawo własności ww. nieruchomości wraz z zabudowaniami i urządzeniami trwale z gruntem związanymi.

Następnie Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi decyzją z dnia 22.06.2007 r. o nr(...) stwierdził nieważność zarządzenia nr (...) Ministra Skupu z dnia 14.05.1955 r. w sprawie ustanowienia przymusowego zarządu państwowego nad przedsiębiorstwem M. m. wł. L. B. m. K. nr(...) poz. D., woj. R..

Decyzją z dnia 14.01.2008 r. o nr(...) Minister Gospodarki stwierdził nieważność orzeczenia Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 19.06.1962 r. nr (...) w sprawie przejęcia tego przedsiębiorstwa i jego mienia na własność Państwa.

Łączna wartość składników majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa M. m. wyszczególnionych w protokole z przebiegu czynności związanych z wprowadzeniem zarządcy państwowego wraz z załącznikami z 24.05.1955 r. wg stanu na tę datę i cen aktualnych wyniosła 143.158,80 zł.

Po wydaniu decyzji nadzorczych w 2008 r. nieruchomość wraz z młynem oraz całością wyposażenia, urządzeń i narzędzi została zwrócona J. B., T. B. i K. M., którzy następnie ją sprzedali dzieląc się uzyskaną ceną.

Z dniem 01.09.2004 r. weszła w życie nowelizacja przepisów kodeksu cywilnego o odpowiedzialności deliktowej Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną wydaniem nieważnej lub niezgodnej z prawem decyzji administracyjnej. Na podstawie ustawy z dnia 17.06.2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 162, poz. 1692) – dalej jako "ustawa z 2004 r." - uchylony został art. 160 kpa, a wspomnianą odpowiedzialność normuje art. 417¹ k.c. i orzekają o niej sądy powszechne, bez konieczności uprzedniego wyczerpania przez poszkodowanego postępowania administracyjnego. Zdanie pierwsze art. 417¹ § 2 k.c. stanowi, że "jeżeli szkoda została wyrządzona przez wydanie prawomocnego orzeczenia lub ostatecznej decyzji, jej naprawienia można żądać po stwierdzeniu we właściwym postępowaniu ich niezgodności z prawem".

Zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego (pełny skład) z dnia 31.03.2011 r. o sygnaturze III CZP 112/10 (OSNC 2011/7-8/75, LEX nr 751460) w sprawach o naprawienie szkody wyrządzonej wydaniem decyzji administracyjnej zdarzeniem w rozumieniu art. 5 ustawy nowelizującej jest samo wydanie ostatecznej wadliwej decyzji. Jeżeli zatem ostateczna wadliwa decyzja została wydana przed dniem 01.09.2004 r., do odpowiedzialności odszkodowawczej ma zastosowanie art. 160 kpa, choćby ostateczną decyzję nadzorczą wydano po dniu 31.08.2004 r. Mimo, że w świetle art. 160 § 1 kpa dopiero z chwilą wydania ostatecznej decyzji nadzorczej otwiera się możliwość żądania naprawienia szkody, źródłem szkody jest wyłącznie wydanie wadliwej decyzji. Na podstawie ostatecznej decyzji nadzorczej stwierdza się tylko wcześniejsze ziszczenie się koniecznej przesłanki przewidzianej w art. 160 kpa odpowiedzialności odszkodowawczej - działanie niezgodne z prawem. W rezultacie wydanie ostatecznej decyzji nadzorczej nie może być uznane za element zdarzenia, z którym związane jest powstanie zobowiązania do naprawienia szkody.

Oznacza to, że źródłem szkody i odpowiedzialności Skarbu Państwa jest ostateczna decyzja administracyjna niezgodna z prawem lub nieważna, i to ona pozwala na dochodzenie roszczeń odszkodowawczych i wszczęcie odpowiedniego postępowania administracyjnego lub sądowego.

Źródłem szkody, której naprawienia domagają się powodowie było orzeczenie Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 19.06.1962 r. znak:(...), przejmujące przedsiębiorstwo i jego mienie na własność Państwa.

W myśl art. 160 § 2 kpa do odszkodowania stosuje się przepisy kodeksu cywilnego. W związku z powyższym rzeczą powoda było wykazanie szkody oraz bezpośredniego, normalnego związku przyczynowego pomiędzy powstałą szkodą a zdarzeniem je powodującym tj. wskazanymi decyzjami administracyjnymi.

W ocenie Sądu Okręgowego powód mógł się domagać odszkodowania, obejmującego szkodę rzeczywistą (damnum emergens), ale już nie utracone korzyści (lucrum cessans), co wynika z w/w uchwały SN z dnia 31.03.2011 r. W doktrynie za moment powstania szkody w rozumieniu art. 160 § 1 kpa uznaje się datę pojawienia się tzw. pierwszego skutku (uszczerbku w dobrach poszkodowanego). Pierwszy skutek, a więc strata w majątku poprzednika prawnego powodów, nastąpiła już w chwili wydania orzeczenia Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości. Z uwagi na powyższe, skoro szkoda powstała przed dniem wejścia w życie Konstytucji, to obowiązek odszkodowawczy pozwanego Skarbu Państwa zgodnie z art. 160 § 1 kpa ogranicza się jedynie do szkody rzeczywistej i nie obejmuje rekompensaty za utracone korzyści.

Z uwagi na powyższe powództwo w zakresie żądania zasądzenia odszkodowania za szkodę w postaci utraconych korzyści, uległo oddaleniu.

Odnosnie odszkodowania za zniszczenie maszyn i urządzeń w młynie, Sąd Okręgowy wskazał, iż na rozprawie w dniu 21.11.2011 r. powód J. B. jednoznacznie wskazał, że urządzenia znajdujące się w młynie stały na swoim miejscu i nie były używane, albowiem młyn nie miał zboża. Podał, iż zwrócono wcześniej zabraną (...), budynek był w dobrym stanie, nawet narzędzia były na swoim miejscu. Wobec tego, powód nie wykazał powstania szkody w następstwie działań pozwanego, co skutkowało oddaleniem powództwa w zakresie żądania odszkodowania z tytułu utraty części składowych przedsiębiorstwa. Powód nie wskazywał na jakiegokolwiek okoliczności związane ze szczególnym zniszczeniem tych urządzeń i narzędzi w okresie, kiedy władztwo nad nimi sprawował Skarb Państwa.

Brak jest natomiast podstaw do uwzględnienia zarzutu przedawnienia podniesionego przez pozwanego w piśmie z dnia 11.01.2011 r. Art. 160 § 6 kpa samodzielnie reguluje termin przedawnienia roszczenia odszkodowawczego i początek biegu jego terminu. Zgodnie z art. 160 § 6 kpa roszczenie o odszkodowanie przedawnia się z upływem trzech lat od dnia, w którym stała się ostateczna decyzja stwierdzająca nieważność decyzji wydanej z naruszeniem przepisu art. 156 § 1 kpa albo decyzja, w której organ stwierdził, w myśl art. 158 § 2 kpa, że zaskarżona decyzja została wydana z naruszeniem przepisu art. 156 § 1 kpa. Uwzględniając zatem, że decyzja nadzorcza została wydana w dniu 14.01.2008 r., stwierdzić należy, że roszczenie nie uległo przedawnieniu, gdyż pozew w sprawie niniejszej wpłynął w dniu lipca 2009 r.

O kosztach procesu Sąd orzekł na zasadzie art. 102 kpc.

Apelację od powyższego wyroku wniósł powód J. B. zaskarżając go częściowo, tj. w zakresie rozstrzygnięcia zawartego w pkt I wyroku do kwoty 143.236,00 zł.

Apelujący zarzucił kwestionowanemu orzeczeniu:

1. błąd w ustaleniach faktycznych, przyjęty za podstawę wyroku, polegający na błędnym przyjęciu przez Sąd I Instancji, iż strona powodowa nie udowodniła szkody w następstwie działań pozwanego oraz bezpośredniego, normalnego związku przyczynowego pomiędzy powstałą szkodą a zdarzeniem je powodującym, pomimo przeprowadzenia przez Sąd Okręgowy dowodu z opinii biegłego z dziedziny wyceny przedsiębiorstw oraz wyceny maszyn i urządzeń mgr J. A. J. wyliczającej szkodę powoda na kwotę 143.236,00 zł;

2. naruszenie art. 233 § 1 kpc w zw. z art. 328 § 2 kpc poprzez dokonanie dowolnej, a nie swobodnej oceny zebranych w sprawie dowodów, wyrażającej się brakiem dokonania oceny w uzasadnieniu wyroku, a w konsekwencji pominięcia dowodu z opinii biegłego z dziedziny wyceny przedsiębiorstw oraz wyceny maszyn i urządzeń mgr J. A. J..

W oparciu o powyższe zarzuty apelujący wniósł o zmianę wyroku w zaskarżonej części poprzez zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda J. B. kwoty 143.236,00 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty oraz zasądzenie na rzecz adw. P. P. kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w instancji apelacyjnej, przy czym pełnomocnik powoda oświadczył, że koszty te nie zostały opłacone ani w całości, ani w części.

Sąd Apelacyjny zważył:

Apelacja jest uzasadniona w części.

Powód domagał się odszkodowania za szkodę spowodowaną zniszczeniem maszyn i urządzeń przejętych przez Skarb Państwa razem z przedsiębiorstwem młyn motorowy.

Maszyny i urządzenia zabrano 14 maja 1955r. tj. z chwilą ustanowienia przymusowego zarządu nad w/w przedsiębiorstwem. Okres użytkowania maszyn do chwili ich przejęcia wynosił 25 lat (biegły k.299). Stopień zużycia maszyn i urządzeń na w/w datę biegły ustalił w oparciu o czas ich eksploatacji oraz wskazany w protokołach przejęcia stan techniczny, posługując się współczynnikiem zużycia funkcjonalnego, nie opisanego w protokołach z 1955r., kiedy to maszyny posiadały aktualne rozwiązania techniczne (biegły k. 300).

Co najmniej przez kilka lat w/w maszyny i urządzenia były eksploatowane przez pozwanego w ramach przedsiębiorstwa młyn motorowy i jest to okoliczność bezsporna (powód pisał o tym w piśmie k.153 a pozwany twierdzeniom tym nie zaprzeczył).

Zwrot owych maszyn i urządzeń nastąpił wraz ze zwrotem przedsiębiorstwa w 2008r. tj. po ponad 50 latach. Jest oczywistym, że w chwili zwrotu wartość maszyn i urządzeń zdecydowanie odbiegała od ich wartości w dacie przejęcia. Świadczy o tym choćby sam upływ czasu.

Powód domagał się odszkodowania za zniszczenie maszyn i urządzeń przez co należy rozumieć utratę przez nie realnej wartości ekonomicznej a nie jak przyjął sąd I instancji, ich utratę fizyczną. (k.5 i k.261).

Pozwany Skarb Państwa twierdził, że urządzenia zwrócił, nie kwestionował jednak faktu, że utraciły one wartość, jaką posiadały w chwili przejęcia na rzecz Skarbu Państwa. Żadna ze stron nie złożyła protokołu z przekazania maszyn i urządzeń następcom prawnym L. B., celem wykazania stanu maszyn w chwili zwrotu i ich wartości na tę datę.

Sąd Okręgowy dopuścił dowód z opinii biegłego na okoliczność ustalenia wartości składników majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa M. m. z uwzględnieniem faktu zwrotu mienia według stanu na dzień 14 maja 1955r. i cen obecnie obowiązujących.

Biegły sporządził opinię zgodnie ze zleceniem a więc dokonując wyceny uwzględnił fakt zwrotu maszyn i urządzeń.

Samo zwrócenie maszyn i urządzeń, wbrew stanowisku sądu I instancji, nie oznacza, że powód nie doznał szkody majątkowej. Trudno bowiem przyjąć, że maszyny w dacie przejęcia i w dacie zwrotu posiadały taką samą wartość.

Z opinii biegłego nie wynika, aby zwrócone maszyny i urządzenia w dacie zwrotu przedstawiały jakąkolwiek wartość majątkową. W tym zakresie opinia nie była kwestionowana przez pozwanego. Należy w związku z tym przyjąć, iż takiej wartości nie posiadały, oraz że pozwany nie wykazał, iż wskutek zwrotu maszyn i urządzeń szkoda majątkowa związana z zabranieniem tych maszyn przez pozwanego w 1955r. została wyrównana choćby w części.

Zarzuty pozwanego dotyczące opinii biegłego (k.244-246) dotyczyły posłużenia się przez niego niewłaściwym cennikiem i przyjęcia niewłaściwego stopnia zużycia maszyn i urządzeń w dacie ich przejęcia tj. w 1955r. oraz dopuszczenia się przez biegłego błędu rachunkowego. Zarzuty te okazały się nieuzasadnione. Biegły wyjaśnił, że określając wartość maszyn i urządzeń w chwili ich przejęcia brał pod uwagę stan maszyn wskazany w protokole przejęcia oraz, że posługiwał się aktualnym cennikiem a tylko błędnie wskazał datę wydania cennika (k.299-300 i k.314v). Wyjaśnienia złożone przez biegłego są w ocenie Sądu Apelacyjnego wystarczające by sporządzoną przez niego opinię uznać za rzetelną i przydatną dla rozstrzygnięcia. Pozwany nie wnosił ani o uzupełnienie opinii, ani o dopuszczenie dowodu z opinii innego biegłego (k.315v), dlatego należy uznać, że opinię biegłego J. J. (2) uznał za dostateczną.

W tych okolicznościach Sąd Apelacyjny przyjął, że powód udowodnił, iż zwrócone maszyny nie posiadały w chwili zwrotu realnej wartości majątkowej i że w związku z tym wskutek bezprawnego przejęcia owych maszyn i urządzeń przez Skarb Państwa doszło do powstania szkody polegającej na utracie wartości maszyn w kwocie 143.236 zł. (k.217 opinia).

Powód jest spadkobiercą poprzedniego właściciela w 1/3 części, zatem tylko w tej części posiada legitymację do dochodzenia odszkodowania za utratę wartości maszyn i urządzeń.

Dlatego, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 par. 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie pierwszym w ten sposób, że zasądził na rzecz powoda od Skarbu Państwa kwotę 47.745 zł. z ustawowymi odsetkami od dnia 21 listopada 2011r. (tj. od dnia wydania zaskarżonego wyroku). Zgodnie z art. 363 par. 2 k.c. wysokość odszkodowania ustalona została według cen z daty ustalenia odszkodowania (wyrokowania przez sąd I instancji), dlatego ustawowe odsetki mogą być liczone dopiero od daty wyroku sądu I instancji.

Z mocy art. 385 k.p.c. Sąd Apelacyjny oddalił apelację w pozostałej części, z powodu braku legitymacji powoda do dochodzenia odszkodowania w wysokości przewyższającej jego udział w spadku. Zgodnie z art. 1035 k.c., jeżeli spadek przypada kilku spadkobiercom, do wspólności majątku spadkowego stosuje się odpowiednio przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych. Zgodnie z art. 209 k.c. każdy ze współwłaścicieli może dochodzić wszelkich roszczeń, które zmierzają do zachowania wspólnego prawa. Roszczenie odszkodowawcze nie jest roszczeniem zmierzającym do zachowania wspólnego prawa.

Sąd Apelacyjny przyjął za własne te ustalenia faktyczne sądu I instancji, które nie pozostają w sprzeczności z ustaleniami poczynionymi wyżej.

O kosztach postępowania apelacyjnego, Sąd Apelacyjny orzekł w oparciu o art. 100 k.p.c. mając na względzie fakt, że żądanie powoda uwzględnione zostało w części.

Adwokatowi P. P. za udzielenie powodowi pomocy prawnej z urzędu, w postępowaniu apelacyjnym, przyznano kwotę 1800 zł. obliczoną od uwzględnionej części apelacji. Przyznanie wynagrodzenia od wartości przedmiotu zaskarżenia nie jest uzasadnione, gdyż wnosząc apelację w części przekraczającej udział powoda w spadku, pełnomocnik z urzędu powinien był wiedzieć, że apelacja w tym zakresie nie może zostać uwzględniona i powiedzieć o tym powodowi. Nakład pracy pełnomocnika z urzędu w postępowaniu apelacyjnym, w części dotyczącej roszczenia ponad kwotę 47.745 zł., był zbędny i nieuzasadniony.